

5. «Русский мир» Патріарха Кирила: російсько-православний проект відродження «Святой Руси»

Те, що відбувається нині в Україні, по суті, є подальшим впровадженням сталінського плану позбавлення українців їх історичної пам'яті, продовженням «сталінсько-більшовицького» етноциду. Не дивно, що в нас почали з'являтися пам'ятники «вождю народів», а свято Дня Перемоги стало чи не державним святом «тріумфу сталінських ідей» і компартійної ідеології «единой и неделимой». Натомість такі дати, як День Соборності України, День пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій (не говорячи вже про інші, не менш важливі пам'ятні дати), є, м'яко кажучи, непопулярними для владних структур.

Так чи інакше, але наразі ми маємо країну з непередбачуваною історією, з народом, якого в різний спосіб призвичаюють до комплексу власної етнічної неповноцінності, культурної меншовартості, маємо країну з роздвоєною свідомістю між європейським лібералізмом та російсько-православним шовінізмом, між Європою та Росією, а насправді роздертою і Заходом, і Сходом.

Все це призводить до невтішного висновку: сильна, соборна, справді незалежна і головне *українська* Україна непотрібна ні Заходу, ні Сходу – ні Європі, а ні Росії. І перша, і друга прагне бачити Україну в етнічному, етнокультурному сенсі «ніякою» і кожна по-своєму зреалізовує це прагнення: Європа через впровадження ідей лібералізму та глобалізму, викривлених понять про толерантність та політкоректність, а Росія – шляхом нав'язування Україні «малоросійської» імперської ідеології з метою втягування її в простір «русского мира».

В цьому сенсі Україна активно імпортує російську національну ідею і, як це не виглядає парадоксальним, в її антиукраїнському (малоросійському) вираженні. Провідником і реалізатором її на українських теренах є Українська (?) Православна Церква Московського Патріархату – носій не лише російського (політичного) православ'я в Україні, а й водночас російської великодержавної ідеї. «У малороссов и великороссов столь много общих черт в истории, традиции, вере, языке и культуре, не говоря уже об общем происхождении, что с точки зрения стороннего и беспристрастного наблюдателя это – только две части одного народа»¹⁰⁰, - читаємо в одному з чисел московсько-православної газети «Мир»¹⁰¹, яка видруковується в Дніпропетровську. А в іншому числі цієї ж газети вже звучить: «Поскольку малорусская народность никуда не исчезала – она просто была переименована

¹⁰⁰ Актуальна цитата // Мир. – 2005. – №18.

¹⁰¹ Деякі цитати з російських ЗМІ та московсько-православних видань автор задля об'єктивності навмисно у тексті не перекладає на українську, а подає мовою оригіналу – російською.

в українській народ, то сейчас, на фоне кризиса русско-украинских отношений, именно эту концепцию можно взять за основу»¹⁰². В парафіях УПЦ МП здійснюються активні кроки з розбудови в Україні «русского мира», втягування українців в орбіту російського культурного простору, російського бачення історії, а по суті – поступового перероблення їх на малоросів.

«Поняття *Русский мир* має кілька взаємопов'язаних і взаємообумовлюючих один одного значень. Якщо поняття «русский» вказує на комплексний етнічний і/або цивілізаційний характер певної людської спільності, то поняття «мир» означає одночасно якусь певну територію і суспільство, яке на ній проживає. Загалом поняття «русский мир» – це поняття територіально-етнічне, оскільки буквально означає певну територію, на якій переважно проживають *росіяни, тобто східнослов'янські етноси*. Ці етноси перебувають в єдиному мовному, ментальному, культурному, релігійному, сімейно-родинному, побутовому, політичному просторі, мають історичну єдність і тим самим утворюють певну цивілізаційну спільність, тобто *Русский мир* у цивілізаційному сенсі»¹⁰³.

«Русский мир» подається в такий спосіб, що нібито він не суперечить етнічному розвитку тієї чи іншої слов'янської нації, більше того – входження в нього допоможе їй більш повніше усвідомлювати себе. З огляду на це, Російська Православна Церква (чи Руська Православна Церква¹⁰⁴) (далі – РПЦ) в особі патріарха Кирила наголошує, що його Церкву не слід розуміти, як Церкву Російської Федерації, а винятково як інтернаціональну, бо ж вона є виразником вселенського (універсального) православ'я. «Мы не Церковь только Российской Федерации, только, как это иногда говорят, русского, или великорусского народа. Понятие «русский» в названии Церкви относится не к этнониму «русский», а к понятию «Русь», которое является не политическим, а скорее духовным»¹⁰⁵; «Я думаю, что наше единство – единство духовного пространства Святой Руси, исторической Руси, – это огромной силы цивилизационный проект».¹⁰⁶ І ще: «...Русская Православная Церковь – это не Церковь Российской Федерации. У нас сегодня нероссийского епископата больше, чем российского. Русская Православная Церковь осуществляет свою спасительную миссию в соответствии с великой традицией Вселенского

¹⁰² Возвращение малорусской идеи // Мир. – 2006. – №20.

¹⁰³ Борозенец Т. Русский мир и РПЦ (попытка прояснения смыслов) // РІСУ. – 22 листопада 2010: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ru/index/expert_thought/open_theme/39124/

¹⁰⁴ Саме так – Руська Православна Церква – називається Російська Православна Церква (РПЦ) в офіційних документах Української Православної Церкви (УПЦ МП). У «Статуті УПЦ» читаємо: «Українська Православна Церква з'єднана з Помісними Православними Церквами через Руську Православну Церкву. ... Українська Православна Церква ... є самокерованою частиною Руської Православної Церкви» (Статут УПЦ. – Розділ I, Пункти 3, 5).

¹⁰⁵ Святая Русь – вместе или врозь? Патриарх Кирилл на Украине. – М., 2009. – С. 194.

¹⁰⁶ Там само. – С. 242.

Православия на территории многих стран, так же, как и древние Патриархаты. ... Поэтому, когда мы говорим о патриотизме, мы имеем в виду не патриотизм граждан Российской Федерации, хотя и его тоже. Мы имеем в виду патриотизм любого члена нашей Церкви по отношению к тому государству и к тому этносу, с которым он себя отождествляет. Вот этим христианский, церковный патриотизм отличается от национализма. Патриотизм всегда сбалансирован христианским универсализмом. Национализм ничем не сбалансирован».¹⁰⁷

Відтак замість націоналізму як національного патріотизму РПЦ пропонує якийсь *православний патріотизм*, який нібито є універсальним. Насправді ж це той само глобалізм, але, так би мовити, в російській редакції – російська модель глобалізації слов'янського простору. «Християнський универсализм дает человеку такую сильную нравственную мотивацию, что его любовь к своему народу, его верность своему государству всегда сбалансирована тем, что мы можем называть общими человеческими ценностями, но не в либеральном, а в христианском их понимании. Поэтому наш призыв к патриотизму распространяется и на Украину, и на Беларусь, и на все другие страны – не буду их сейчас перечислять, их много. Что касается модели церковно-государственных отношений, речь идет не о модели отношений Русской Церкви и Правительства Российской Федерации, хотя и об этом тоже. Может быть, эту модель нам легче отрабатывать, потому что центр Церкви находится в Москве. Но речь идет и о модели отношений в Украине, и о модели отношений в других странах, где большинство народа является православным и находится под омофором Патриарха Московского».¹⁰⁸

З метою реалізації в Україні проекту «русского мира» РПЦ підтримує ті політичні сили (і навіть ті релігійні організації), які обстоюють проросійську позицію, є ворожими щодо українського (і це незважаючи на те, що офіційно РПЦ мусить зберігати «автономію щодо світської влади», статус невтручання в політичні процеси¹⁰⁹). Так, РПЦ в особі УПЦ МП в Україні опікується такими антиукраїнськими політичними проектами, як то партія «Русский блок», партія «Русско-Украинський Союз (РУСЬ)», партія «Союз», партія «Киевская Русь», Партия политики ПУТИНА, партія «Возрождение»; підтримує ряд всеукраїнських громадських організацій, які виступають

¹⁰⁷ Там само. – С. 12-13.

¹⁰⁸ Там само. – С. 13.

¹⁰⁹ «...Церковь должна сохранять свою автономию по отношению к светской власти. Она должна оставаться свободной, она не должна входить в политический проект, она не должна поддерживать одну партию против другой партии, потому что она является общей для всего народа» [Святая Русь – вместе или врозь? Патриарх Кирилл на Украине. – С. 14]. «Церковь, находясь вне политической борьбы, не поддерживая ни правых, ни левых, не настаивая ни на одном политическом проекте, ни на другом, просто призвана помогать людям – в том числе отталкиваясь от этих базисных ценностей – преобразовывать мир к лучшему – свои души, а вместе с душами и мир» [Там само. – С. 200].

виразниками «общественно-политических интересов русских Украины», зокрема «Русский народный Союз», «Русский совет Украины», «Русское Движение Украины», «Союз Русского народа» та ін.; навзаєм поділяє політичні погляди на нашу державу Комуністичної партії України та Прогресивної соціалістичної партії України, оскільки ці, бодай всупереч настановам класиків марксизму-ленінізму, але, певно, за прикладом Сталіна, подають себе оборонцями «канонічного православ'я» (і далеко не з якихось там церковно-богословських позицій: просто українські «ліві» розуміють «русский мир» як реалізацію своїх амбіцій на відродження «союзного государства» на зразок СРСР і в такий спосіб заперечення України як суверенної держави). Ну а підтримка Партії регіонів та її лідера В. Януковича, а опісля – його вже, як Президента України, відома.

Турбота Московської Патріархії про проросійські громадсько-політичні сили в Україні подається як засіб об'єднання православних росіян і українців. «По словам Патриарха, это единство православных русских и украинцев «не политическое и не имперское, но это единство во Христе...».¹¹⁰ Однак на практиці ця єдність є якраз і політична, і ще більше – імперська. Вона найменше стосується єдності у Христі. Бо ж чи може у світлі Євангельських істин бути щось спільне між Христом та імперським, загарбницьким планом Росії «собиранія русских земель», між православними (а в ширшому розумінні – християнськими) цінностями і русифікацією України. І чи ж не подібні речі мав на увазі ап. Павло, коли повчав такому: «До чужого ярма не впрягайтесь з невірними; бо що спільного між праведністю та беззаконням, або яка спільність у світла з темрявою? Яка згода в Христа з белійяром?¹¹¹ Або яка частка вірного з невірним?» (2 Кор. 6:14-15).

Між тим загравання з Белійяром в РПЦ є і воно доволі явне, щоб його не помітити.

1. Так, у церкві святої рівноапостольної княгині Ольги, що в Стрельні, передмісті Петербурга, була виставлена на поклоніння ікона Сталіна.¹¹²

2. 31 жовтня 2010 р. (тобто в день винесення тіла Сталіна з мавзолею) арт-група А.К.Т. і «краденый Хлеб» провели в Києво-Печерській Лаврі перформанс, спрямований проти тоталітарних тенденцій на пострадянському просторі. Незважаючи на те, що за задумом організаторів дійства «ікона Сталіна – це есенція тоталітаризму, злиття двох споконвічних символів рабства, батіг, який прикинувся пряником», а організатору акції художнику О.Володарському інкримінували хуліганство, сама акція викликала неприродно протилежну реакцію лаврських віруючих (і це жахливо!) – «православні парафіяни при вигляді ікони Сталіна приходили в релігійний

¹¹⁰ Святая Русь – вместе или врозь? Патриарх Кирилл на Украине. – С. 27.

¹¹¹ Белійяар, Веліар чи Веліал – одне з імен диявола; Сатана.

¹¹² Баймухаметов Сергей. Икона Сталина // Русский Базар. – №50(660) 11-17 декабря, 2008: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.russian-bazaar.com/article.aspx?ArticleID=13921>

екстаз і починали ревно молитися».¹¹³

3. «У центрі Москви в храмі Святого Миколая виявлена ікона із зображенням Йосипа Сталіна. ... Недалеко від входу до церкви висить велика ікона святої Матрони Московської, а поруч – невеликі зображення, на яких відображені ключові моменти її життя. На одному з таких зображень Матрона знаходиться в компанії Сталіна».¹¹⁴

4. «Критикувати Сталіна та його діяльність - «це означає хулити Духа Святого», вважає священник Одеської єпархії УПЦ МП Георгій Городенцев Член Богословсько-канонічної комісії при Священному Синоді УПЦ МП, кандидат богослов'я, викладач Одеської духовної семінарії протоєрей Георгій Городенцев продовжує виступати на російсько-патріотичному інтернет-сайті «Русская народная линия».¹¹⁵ Одну з таких публікацій одеський богослов назвав «Промисел Божий в діяннях Й.В. Сталіна».¹¹⁶ В ній отець Георгій Городенцев пропонує історичній науці методологію, яка «дозволяє дати вповні адекватну і правильну відповідь на багато питань, пов'язаних з особою раба Божого Йосипа, і значенням цієї особистості в історії Росії». Репресії Сталіна, роз'яснює член Богословської комісії УПЦ МП, насправді «були однією з Божих кар за зречення нашого народу від Царя Небесного і Царя земного. А Сталін був лише знаряддям цієї кари (бичом Божим – свого роду палицею, яка б'є). Тому критики Сталіна і сталінізму, вважає о. Георгій, «нагадують дії собаки, яка кусає предмет, який її б'є» ... Критикувати Сталіна і його діяльність – «це означає хулити Духа Святого, хула на Якого не проститься ні в цьому віці, ні в майбутньому», підсумовує о. Георгій, вдаючись до щедрого цитування Нового Завіту. ... Однією з причин «поваги росіянами Й.В. Сталіна» одеський богослов називає його «дуже важливе, історичне діяння». За словами протоієрея, після революції 1917 року «сама Цариця Небесна прийняла скіпетр Російської Держави, ставши Царицею Землі Російської». Як пише о. Георгій, «у нас є дуже вагомні підстави вважати, що Й.В. Сталін зрозумів це (тут йому, очевидно, і семінарська освіта допомогла). Зрозумів, що треба узгоджувати свої дії видимого правителя Росії з невидимим діянням Промислу Божого і повеліннями Цариці Небесної, тоді це правління буде успішним. Отець Георгій допускає, що «грішний раб Божий Йосип, бачачи діяння Промислу Божого у своїй долі і долі країни, покався, принісши «достойні плоди

¹¹³ В Киево-Печерской Лавре художники освятили "икону" Сталина // Українські Новини. – 2 ноября 2010: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://ukranews.com/ru/news/culture/2010/11/02/30409>

¹¹⁴ В центре Москвы журналисты нашли икону с изображением Сталина // Українські Новини. – 21 октября 2010: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://ukranews.com/ru/news/world/2010/10/21/29550>

¹¹⁵ Русская народная линия: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://ruskline.ru/>

¹¹⁶ Городенцев Георгий. Промысел Божий в деяниях И.В. Сталина // Русская народная линия: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://ruskline.ru/analitika/2010/11/23/promysel_bozhij_v_deyaniyah_ivstalina/

покаяння» (Лк. 3:8)», однак «у будь-якому випадку – чи приніс раб Божий Йосип особисте покаяння перед Богом, чи ні – історична заслуга Й. В. Сталіна полягає в тому, що він зумів в умовах атеїстичної радянської держави проводити державну політику, яка узгоджувалася з волею Божою про нашу країну і народ».¹¹⁷

Виявляється «богоугодник» Сталін робив Божу справу і тоді, коли чинив насильницьку колективізацію і русифікацію, і коли нищив українців голодом 1932-33 років, і коли руками НКВДистів катував, розстрілював, депортував, гноїв по сибірах, вибиваючи в такі способи з українців все, що може бодай опосередковано доводити їхню українськість, і коли нищив церкви й чинив розправи над священиками, і навіть коли перебував у товариських відносинах з А.Гітлером.

Сталін не «вождь» і тим більше не «батько народів» тодішнього СРСР, а їхній кат, в тому числі й кат українців – серійний вбивця, на «совісті» якого (точніше на її відсутності) мільйони невинно убієнних душ. І якесь залицяння до Сталіна, загравання зі сталінізмом сьогодні будь-де, а тим паче в незалежній Україні – це наруга над нашими героями, нашою історією, зрештою, над нашою національною пам'яттю, нашим національним сумлінням.

Після того, як Йосип Сталін очолив рейтинг проекту «Ім'я Росії», комуністи Петербурга і Ленінградської області запропонували зарахувати його до лику святих. «Сталін – це збирач земель руських, переможець іноземців. Чому Олександр Невський канонізований, а Сталін – ні? Микола II, незрозуміло за які заслуги, зарахований до лику святих, а Сталін – ні», - зауважує лідер «Комуністів Петербурга і Ленінградської області» Сергій Малинкович. - «Офіційна церква на нашу пропозицію канонізувати вождя відповіла дуже різко і навіть грубо.¹¹⁸ Думаю, їй така позиція на користь не піде. Ми вже бачимо, що всередині РПЦ є суперечності, зріє розкол. Священики малих парафій, з якими ми спілкувалися, навпаки говорять, що у парафіян користується великою повагою постать Сталіна. Тому ми й заговорили про його канонізацію і створення ікон з його зображенням». За словами Малинковича, іконописці з Ленінградської області вже намалювали чорно-білий портрет Сталіна за православними канонами. «Самі ми Сталіна,

¹¹⁷ Ізбави нас від лукавого... // Нова Зоря. – Номер 24 (9 грудня 2010). (Також див.: Ізбави нас від лукавого... // Нова Зоря: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.novazorya.if.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=171:2010-12-20-18-42-02&catid=62:2010-12-03-10-55-45&Itemid=76).

¹¹⁸ Див.: Канонизация Сталина неизбежна // Сайт «Коммунистов Петербурга и Ленобласти»: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.kplo.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=565&Itemid=5; Протоиерей Георгий Митрофанов: «Предложение канонизировать Сталина можно расценивать как проявление канонического невежества и исторического цинизма» // Русская Православная Церковь. Официальный сайт Московской Патриархии: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.patriarchia.ru/db/text/439538.html>

звичайно, канонізувати не можемо – це прерогатива Церкви. Але ми можемо поширювати ці зображення серед тих, для кого Сталін вже давно святий. Ми віддрукуємо близько 10 тисяч примірників і будемо поширювати їх у нашій громадській приймальні в Петербурзі. Недорого, може, по рублю. Поки зображення – скромні, чорно-білі, але я буду ставити питання на ідеологічній комісії нашої організації, щоб зробити ці ікони в кольорі», - заявив Малинкович». ¹¹⁹ Комуністи переконані, що з часом «з'явиться всередині РПЦ течія оновлення, народна православна церква, соціально орієнтована, нетерпима до розкоші і показної побожності чиновників. Вона канонізує великого Сталіна, і це буде лише перший крок союзу національно-визвольного руху та народного православ'я. В кінці XXI століття іконки з образом святого Йосипа Сталіна з'являться в кожному православному будинку». ¹²⁰

Підіймаючи на прапор образ Сталіна, Миколи II чи князя Володимира, російське політичне православ'я прагне різними способами, але єдиного – відновлення Російської імперії. Однак здійснює це делікатно: тим, хто є прибічником російської монархії – обіцяє відновлення Російської імперії, а для тих, хто ностальгує за колишнім СРСР і бажає вороття сталінізму – відновлення нового Радянського Союзу, ну а більшості православним – слов'янської єдності у Христі, тобто реалізації на східнослов'янських теренах якогось «русского мира» під омофором Московського Патріарха.

Так чи інакше, але і в межах Російської імперії, і в межах оновленого СРСР, і в «русском мире» Україна (як і Білорусь) практично зникає як національна держава, а українці – як народ, як етнос, як культура, бо ж тут реалізується проект розбудови «Великої Русі», якогось слов'янсько-православного братства чи союзу, а насправді йдеться про банальне відновлення територіальної єдності Російської імперії з її монархічно-шовіністичною ідейною домінантою і водночас необільшовицькою політичною суттю. В системі координат «русского мира» «етнонім «русский» охоплює не лише великоросів, а й українців, білорусів. Концепція «трех ветвей русского народа», як відомо, зняряддя з арсеналу дореволюційної великодержавної історіографії. Це навіть відхід від радянських підходів, які все-таки вважали Київську Русь «колискою трьох братніх східнослов'янських народів», що хоч на початку XX ст. і залишалися «братніми», та вже були цілком сформованими, вийшли з «колиски» і стали «дорослими»» ¹²¹.

Зазначимо тут принагідно, що адептам «русского мира» важливо наголошувати на відродженні «Святої Русі», наголошувати саме на її «русскости», цебто «російськості». Чому це так важливо? – Тому, що зміна

¹¹⁹ Сталин появится на иконах // ВЗГЛЯД. Деловая газета. – 22 июля 2008: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://vz.ru/society/2008/7/22/189007.html>

¹²⁰ Канонизация Сталина неизбежна // Сайт «Коммунистов Петербурга и Ленобласти»: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://www.kplo.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=565&Itemid=5

¹²¹ Турченко Федір. Україна і «собираение русских земель...». Сторінками «краткого курса» (Росія) історії України // День. – №94, четвер, 3 червня 2010.

«русский» на бодай «руський» (чи «руський»), - а такі слова також є в російській мові¹²², - автоматично скасовує головне – провідне значення Росії у цьому проекті, ідею «Москва – Третій Рим», верховенство «російського православ'я» на просторі «русского мира». Інакше кажучи, хоча «русский мир» і ратує за якусь «Святу Русь», мова йде далеко не про Русь як таку (і точно, що не про Київську Русь). Мова йде про «Святу Русь» у сенсі «російський світ», тобто у значенні «Російська імперія».

Слід визнати, що з розпадом СРСР лише одна РПЦ контролює весь простір колишніх царської, а опісля радянської імперій, а Патріарх Московський є його одноосібним правителем. Втім, щоб цей простір був підконтрольний йому не лише суто церковно-адміністративно, а й контролювався ним ще й політично (тобто існуючі в межах цього московсько-православного простору підпорядковувалися ще й держави і нації), українцям (як водночас і білорусам, а на додаток ще й молдованам) підсовується доктрина «русского мира». «Особливого значення набуває сьогодні «зовнішня» політика Патріарха, що реалізувалася в намірі зосередитися на відносинах з Україною і Білоруссю. Саме на цьому, *справді доленосному для росіян*¹²³ напрямку Кирило має намір дати відсіч претензіям Константинополя визнати помісність православної церкви України. Незважаючи на підтримку переходу під константинопольську опіку з боку президента Віктора Ющенка, позиція Патріарха була чітко заявлена під час його візитів в Україну. Заручившись підтримкою турецького Патріарха Варфоломія, Кирило зміг як можна більш переконливо продемонструвати – автокефалія не має підтримки серед пастви і *Київ залишається «південною столицею російського православ'я»*.¹²⁴ Певно, виходячи з таких російсько-православних міркувань про Київ як «південну столицю російського православ'я», а Україну – як частину майбутнього «русского мира», Патріарх не забарився вже зараз змінити слова державного гімну України, викинувши з його слів фразу «нам Україну храни», змінивши її поки на «Русь Україну храни» («Боже великий, єдиний, / Русь Україну храни»). Говоримо «поки», бо ж, йдучи за логікою предстоятеля РПЦ і зважаючи на наявні проросійські уподобання в УПЦ МП,

¹²² Огульчанский Богдан, протоиерей. Точка зрення: к проблеме употребления названий «Русь», «русский», «российский» в богослужебной практике и в церковных изданиях Украинской Православной Церкви // Православие в Україні. – 14 лютого 2008 р.: [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: http://arhiv.orthodoxy.org.ua/uk/tochka_zoru/2008/02/14/14252.html; Палій Олександр. Суперечка Русі з Московією закінчиться перемогою України // Українська правда. – Вівторок, 06 лютого 2007: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2007/02/6/3205873/>; Фаріон Ірина. Термін "руська мова" в контексті історії мови // ВО «Свобода». Ірина Фаріон: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.farion.info/dopusy/naukovi-statti/00001447/>.

¹²³ Тут і далі в цитаті курсив наш.

¹²⁴ Цыганков Андрей. Патриарх Кирилл и собиране русских земель: [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: http://community.livejournal.com/golos_ameriki/162198.html

там мусить згадуватися взагалі щось про одну Русь, без згадки про Україну. Патріарх Кирило постійно наголошує, що «Киев – это южная столица русского Православия. ... Киев – это наш Иерусалим и Константинополь, это сердцевина нашей жизни! («нашей» цебто «российской жизни» – П.П.)».¹²⁵ Іншими словами, йдеться про те, що Київ неодмінно мусить бути не українським, а саме «русским», тобто російським містом, а Україна – російською територією.

Примітно, що в УПЦ МП, не говорячи вже про РПЦ і самого Патріарха Кирила, ні словом, ні півсловом не зауважують про захист української мови, української культури, про становлення України як національної держави. Мова йде тільки про Русь, слов'янство, руську православну духовність, російську мову, російське православ'я і про єдиний духовно-канонічний російсько-православний простір «русского мира». А все тому, що в РПЦ існує випрацювана позиція розуміння української національної ідеї (і всього, що з нею пов'язане), як «ересі», як «мазепівщини» чи «бандерівщини». «Непохитна позиція з приводу Мазепи є індикатором ставлення до України в цілому: «Русский Мир» не збирається йти на жодні поступки «українству»».¹²⁶ Таким чином, в контексті ідеології «русского мира» Україна не просто ніколи не стане українською, а й її існування як незалежної національної держави залишається під великим питанням. Швидше, це державне утворення буде за всіма ознаками і характеристиками частково «Малоросією», а частково «Новоросією» – словом, губернськими територіями в межах «русских» імперських земель.

Людмила Путіна (дружина Президента Росії Володимира Путіна) у своєму виступі на Всеросійській науковій конференції «Російська мова на межі тисячоліть» (2010 р.) зауважила на наступному: «Русский язык объединяет людей в русский мир – совокупность тех, кто разговаривает и думает на этом языке».¹²⁷ «Границы русского мира проходят по границам употребления русского языка».¹²⁸

З огляду на цю заяву нам, українцям, без зайвих дипломатичних реверансів дають зрозуміти, що кордони нашої держави для «русского мира» ніщо – їх просто немає. А де ж тоді «ми», де все «наше»? Ця заява є суто політичною і тим більше «цінною» для нас вона є тому, що виголосила її «перша леді» Росії. І щоб хто не розповідав про якесь щасливе майбуття для України та українців у межах «русского мира», цей проект є політичним інструментом Москви, спрямованим, з одного боку, на знищення України, а з

¹²⁵ Святая Русь – вместе или врозь? Патриарх Кирилл на Украине. – С. 67.

¹²⁶ Савченко Сергей. Спасение "Русского мира" от "ереси украинства" // Політ.ua. – 08.12.10: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.polit.ua/articles/2010/12/08/rm.html>

¹²⁷ Лизанчук Василь. Мова – безпека української нації // Дзеркало тижня. – № 34. – 18 Вересня 2010 р.

¹²⁸ Лизанчук Василь. Мова – безпека української нації // Дзеркало тижня. – № 34. – 18 Вересня 2010 р.

іншого – на відновлення Російської імперії хоча б (чи для початку) в кордонах СРСР. «Саме проти України спрямоване вістря доктрини «русского мира». В її арсеналі – препарована історія колоніального статусу України в складі Росії після Переяславської ради 1654 року, нав'язування якої проводиться шляхом написання спільних підручників, вихолощення і спотворення всього українського і направлене на позбавлення українців власної історії, без якої, як відомо, немає і народу. А Київська Русь, заснована на казці про колицку з трьома малюками-близнюками, один з яких був старшим, визначена як спільна спадщина «братніх народів» – великоросів, малоросів і білорусів».¹²⁹

Позицію пані Путіної, але вже по-церковному, озвучив професор історії Російської Церкви і російської філософії Свято-Сергіївського богословського інституту в Парижі Дмитро Шаховської. Він наголосив, що кордони «русского мира» проходять саме там, «де, як острівки, стоять православні храми» (зрозуміло, Московського Патріархату).¹³⁰ Усвідомлюємо, що для російської духовності державних кордонів не існує, але саме по собі твердження, що межі «русского мира» сягають туди, де по закордонню стоять храми Московського Патріархату, тобто виходять далеко за державні кордони Російської Федерації, мусить насторожувати.

Не випадково Московська Патріархія в останні роки так жваво стала будувати каплички, церкви і храми по близькому і далекому своєму зарубіжжі. Що стосується України, то якщо цей будівничий запал буде тривати і надалі, скоро будемо мати по культовій споруді РПЦ на кожний один чи два квадратних кілометри. Вже якимось надто активно вкладаються церковні кошти у нерухомість. І дарма, що часом на «рядові» служіння храми стоять пустими – кожна новозбудована церква, то ще один форпост «русского мира», ще один «кусок родной земли».

Диякон А.Кураєв (скандально відомий «рупор» РПЦ), коментуючи позицію Патріарха Кирила щодо України зауважує: «Украина есть не просто часть Русского мира или частично входит в него, а принадлежит к «ядру» и говорит о сущности этого самого мира: «Ядром русского мира сегодня являются Россия, Украина, Белоруссия», которые населяют народы (русский, украинский, белорусский), которые «принимающих русскую духовную и культурную традицию как основу своей национальной идентичности, или, по крайней мере, как ее существенную часть. Итак, согласно с Патриархом украинский народ «принимает» «русскую духовную и культурную традицию как основу своей национальной идентичности» и потому входит в Русский мир и в единый «духовный народ». Украинцы удивлены и говорят, что у них

¹²⁹ Газин Владимир. «Русский мир»: новая реальность старого мифа // ZN,UA. – 15 апреля 2011: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://gazeta.zn.ua/SOCIETY/russkiy_mir_novaya_realnost_starogo_mifa.html

¹³⁰ Русский Мир без границ. Послесловие к семинару в Таллине // Русский век. Информационный портал для соотечественников (по заказу Министерства Иностранных дел Российской Федерации): [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://nationals.elco.ru/print-version/168B4A59A54137B4C325752300375447.html>

есть украинская духовная и культурная традиция, которая и есть основа для их национальной идентичности? Это не украинцы, это маргиналы, которые сумасшедшие и опухоль на здоровом теле украинского народа! ... Опорой Русского мира является русская культура и язык. Вы равнодушны к русской культуре и языку? – Это ненависть! В Украине основой единства нации является украинский язык и культура? – Это сумасшествие! Вы не согласны с Патриархом, когда тот делает филологическое и историческое открытие, утверждая что русский язык «возник как средство общения между разными народами»? – Это метастазы опухоли национализма помрачают Ваше сознание! ... Вы говорите о праве украинцев на свою собственную историческую память? – Анафема! О праве украинцев самостоятельно оценивать события истории? – Трижды анафема! ... Вы говорите, что у Вас могут быть свои собственные взгляды на общественное развитие? – Это требует хирургического вмешательства! ... Вы говорите, что Вам как не хочется быть в русской государственной традиции? Что у Вас есть своя традиция творения Украинского государства? – Верх ненависти к России и тяжелейшее сумасшествие! Вы говорите, что традиционный для России способ общественного бытия Вам не нравится и хочется чего-то своего? – сейчас диакон Кураев придумает Вам диагноз пожестче!».¹³¹

Позиція Кураєва добре розкриває суть «русского мира»: вона не завуальована ні дипломатичними ходами про любов до українського народу Патріарха Кирила, ні позицією офіційного Кремля щодо України – її суть є антиукраїнською, її основа в тому, щоб на українських землях була Росія і задля реалізації цього для Москви підійдуть всі засоби, один з яких полягає у підтримці в Україні проросійських як антиукраїнських громадсько-політичних проєктів. Більше того, Патріарх навіть готовий жертвувати своїм російським громадянством, ставши «українцем» за паспортом (і водночас «стати фігурою наднаціональною, наддержавною»¹³², тобто очевидно зректися власної паспортної російськості, бо ж за національністю він нібито мордвин), аби лишень втягнути Україну в «русский мир».¹³³ Патріарх Московський навіть готовий обстоювати якийсь універсальне православ'я, готовий розуміти себе кимсь на зразок того, ким є Папа в католицизмі, тільки щоб проєкт «русского мира» був запущений в дію.¹³⁴

¹³¹ Кураев: ложь, замешанная на безответственности // LB.ua. – 12.05.2010: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://lb.ua/news/2010/05/12/43727_Kuraev_lozh_zameshannaya_na_bezo.html

¹³² Святая Русь – вместе или врозь? Патриарх Кирилл на Украине. – С. 96.

¹³³ Там само. – С. 96, 187.

¹³⁴ «Чи готові політики змиритися з появою абсолютно незалежного від них духовного лідера міжнародного масштабу, рівного за статусом, наприклад, Папі Римському? Готові вони поступитися частиною своєї влади заради збереження східнослов'янської цивілізації? Патріарх перші кроки в цьому напрямі зробив» [Святая Русь – вместе или врозь? Патриарх Кирилл на Украине. – С. 96-97].

РПЦ (через УПЦ МП) не під силу здійснити глобальний проект «русского мира», бо ж, попри його декларований суто духовний місійний сенс, це, так чи інакше, є політичне завдання. Зреалізувати його можна політичними засобами і в цьому підтримка в Україні проросійських сил російським православ'ям очевидна. Утвердити «русій мир» в Україні можна виключно шляхом пониження серед населення рівня його української свідомості, шляхом його змалоросійщення та русифікації. Тому цілком зрозуміло, чому (і головне кому це вигідно!) нинішня влада в Україні, зокрема регіоналівська більшість у ВР і міністр-неукраїнець Табачник, свідомо робить все, щоб українська мова, українська культура де-факто не мали захисту, щоб українці знали власну історію рівно стільки і рівно так, як це буде вигідно для «старшого брата», щоб українське національне християнство вважалось ерессю, а канонем вважалось лише російське православ'я, щоб українці просто не зауважували на своїй українськості, а міркували про себе в категоріях якогось спільного слов'янського простору, якоїсь «русськості», яка у своїй основі вихолощена від таких понять, як «українець», «український».

У «Зверненні голови Священного Синоду УПЦ МП митрополита Володимира до Президента України Віктора Януковича» останній прирівнюється до князів Володимира та Ярослава Мудрого. «Знаємо Вас як людину віруючу і тому сподіваємося, що Ви будете гідним наступником справи святого рівноапостольного князя Володимира – Хрестителя Русі, святого благовірного князя Ярослава Мудрого – просвітителя і будівничого Святої Софії, гетьманів Петра Сагайдачного і Богдана Хмельницького – захисників Святого Православ'я та єдності нашого народу».¹³⁵ Порівняння Віктора Федоровича з князем Володимиром доводить, що РПЦ покладає на нього, як Президента України, особливу місію, у важливості значення яку можна прирівняти лише до місії «хрестителя Русі» князя Володимира, а це – місію «нового хрестителя» Русі-України. Не випадково предстоятель УПЦ МП подарував В.Януковичу в день його інавгурації раритетний перстень-печатку Київського князя Всеволода, сина благовірного князя Ярослава Мудрого, яку той отримав у дар від Візантійського імператора Костянтина у 1043 році.¹³⁶

За часу президентства В.Януковича УПЦ МП – бодай неофіційно, бодай всупереч Конституції України – обійняла статус державної Церкви в Україні, а справа русифікації (і змалоросійщення) України, яка відбувається в контексті реалізації «русского мира», набула такої «загальнодержавної» ваги, яку вона мала за російського царизму та радянської влади. Сприяння і захист московського православ'я в Україні здійснюється майже повсемісно на

¹³⁵ В УПЦ вважають Януковича гідним наступником Володимира-Хрестителя // УНІАН. – 26.02.2010: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.net/rus/news/news-364922.html>

¹³⁶ Володимир подарував Януковичу перстень-печатку київського князя // УНІАН. – 25.02.2010: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news/news-364643.html>

державному рівні. З огляду на це, не випадково В.Янукович став першим з громадян України лауреатом премії імені патріарха Олексія II «За видатну діяльність зі зміцнення єдності православних народів. За утвердження і просування християнських цінностей у житті суспільства»¹³⁷, а також удостоївся найвищої нагороди УПЦ МП – «Знаком відзнаки предстоятеля» під номером 001¹³⁸.

В межах «русского мира» українська ідея існувати не може в принципі. Вона та ідеологія «русского мира» – це взаємовиключаючі, взаємоне прийнятні речі, бо «русский мир» ґрунтується на «русской» як великоросійській ідеї, в межах якої України немає. «Имперский период прошел, но это не значит, что такие имперские качества, как размах, величие, комплиментарность, стали нам чуждыми, что русский человек потерял ту “всемирную отзывчивость”, о которой так хорошо писал и говорил Ф.М. Достоевский. Только теперь всё это не должно превалировать в нас. Доминанта великорусскости должна преобладать во всем: в образе жизни, в государственной устремленности, в социальной политике, в литературе, искусстве, философии. И геополитическая задача нашего времени – обеспечить достойную жизнь великороссов, прежде всего. Только так мы исполним веление народного духа: осознать самого себя и быть самим собой. Итак, дух русского народа по мере своего становления осознавал себя православным, затем государственным, затем имперским, и наконец, на последнем завершающем этапе, он осознает себя конкретно русским, то есть великорусским».¹³⁹ З огляду на останнє, виходить, що сучасне розуміння «російський» охоплює і такі поняття, як «православний», «державний» та «імперський», тобто тотожне за своєю суттю до поняття «великоросійський».

Тримаючи на увазі ідеологію «русского мира», справді правильніше було б говорити не про, власне, «русский мир», а про «великоросійський» світ («великорусский мир»), оскільки у всіх тих заходах про розбудову якогось спільного слов'янсько-православного світу надто легко побачити механіку територіального і політичного відновлення Російської імперії. «Русский мир» тут займає лише статус тимчасового, такого собі, робочого поняття, одного з етапів розбудови «Великої Русі-Росії».

«Русской нацией мы называем политическую общность, созданную русским народом и включающую в себя все многочисленные коренные народы, интегрированные в русскую духовную, культурную и

¹³⁷ Рибаківа Ірина. Янукович отримав 50 тисяч доларів премії // Газета.ua. – 20.01.2011: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/index.php?id=368554>

¹³⁸ Вища церковна нагорода «Відзнака предстоятеля» була заснована на засіданні Священного Синоду УПЦ (МП) у травні 2010 року. Віктор Янукович став першим і поки єдиною людиною, удостоєним цієї нагороди [Церковь нагородила Януковича знаком 001 // Росбалт.RU. – 12/07/2010: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rosbalt.ru/2010/07/12/752846.html>].

¹³⁹ Адриянов Борис. Русская идея в прошлом и настоящем // Рустрана.Рф: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://рустрана.рф/article.php?nid=3305>

государственную традицию. Русские как народ, в свою очередь, представляют этническую общность, состоящую из великороссов, малороссов, белорусов и русинов. ... Русская национальная идея должна создать качественно новый человеческий материал, избавив русского человека от всех форм смирения, созерцательности, непротивления и пассивности. Она должна превратить каждого русского в сгусток неиссякаемой энергии, жаждущий всесторонней, непрерывной, деятельной экспансии, повсеместно утверждающей справедливость, правду и порядок. Русская идея должна восторжествовать в области духовных сущностей, постигаемых национальной религией. Под ее ударами должны пасть все секты, псевдорелигии и доктрины, делающего русского человека рабом предрассудков. ... Русская идея в виде господствующей идеологии государственной власти в России, превратит ее, таким образом, в русскую национальную власть, в руководящий орган, последовательно и планомерно реализующий волю русской нации. Современному русскому сознанию, которое постоянно обращается к истории, чтобы обеспечивать точность и доказательность своего стратегического выбора, должна быть чужда философия мирного существования во что бы то ни стало. Поэтому, суммируя задачи, решаемые русским национализмом, необходимо отчетливо сознавать, что их итогом должна быть имперская форма российской государственности, и следовательно политическая стратегия по возрождению России не может быть ничем иным, как реализацией политики империализма. Признания заслуживает лишь такой мир, который является результатом, продолжением и подтверждением русской победы».¹⁴⁰

Однак реалізація російської імперської політики в Україні відбувається не лише через УПЦ МП та проросійські громадські чи політичні проекти. Наявна опіка тих сил, які в той чи інший спосіб перебувають в опозиції до української національної ідеї, української держави. Показовою нацменшиною в цьому сенсі є русини.

Не без підстав російське політичне православ'я навмисно нині разом з обстоюванням ідеї «русского мира» нав'язує замість назви «Київська Русь» іншу – «історична Русь» чи частіше «Древняя Русь», щоб в такий спосіб, по-перше, сфера геополітичних інтересів російського православ'я не замикалася територією України; по-друге, в поняття Русь (і відповідно в концепцію «русского мира») «історично» були вписані й інші колишні східнослов'янські (але не киеворуські) території; а по-третє, щоб зв'язати «русский мир» з Москвою, з ідеєю про Москву як Третій Рим. Іншими словами, за такою постановкою питання, Київська Русь – це, так би мовити, лише початок Русі, натомість пік її державного, геополітичного розвитку пов'язаний з Московською Руссю, тобто неодмінно з Росією. В цьому сенсі заявляти про «київськість» Русі не вигідно, оскільки у протилежному разі летить шкереберть

¹⁴⁰ Пыхтин С.П. Русская национальная идея и современность // Русский строй. Сборник статей. – М., 2003: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://kolev3.narod.ru/Books/Russtroj/pihtin.htm>

не лише ідея «русского мира», не лише доктрина про Москву – Третій Рим, а й, власне, скасовується провідна роль у всьому цьому російського православ'я, яке до Київської Русі має відношення тільки з огляду на те, що воно є похідним від київського християнства (а наголошувати сьогодні про підпорядкованість його Київській метрополії для Москви, про якусь другорядність, духовну підпорядкованість Києву, з політичних причин не вигідно).

Виходячи з цього саме тому обстоюється така позиція: «...Московский Патриархат был создан после отпадения Рима, он занял место в Пентархии, и в Томосе, который был выдан Патриарху Московскому, значилось: «Патриарх Московский, всея Руси и всех Северных стран», то есть всех, что лежали к северу от Византии. И это не происки Москвы, это эклезиологическое самопонимание Православной Церкви!».¹⁴¹ В політичних розкладках Московського православ'я Україна є лише територією, а не справді незалежною державою, тому що, говорячи про неї, в умі йдеться про Малоросію як одну з частин «історичної Русі»¹⁴².

Так, на відкритті IV Асамблеї Російського світу, яка проходила в Москві 3 листопада 2010 року Патріарх Московський наголосив: «...В свое время известные исторические обстоятельства привели к умалению роли Киева в цивилизационном формировании Русского мира. На долгие столетия центр Руси переместился на Север. Теперь же исторические условия благоприятствуют тому, чтобы Киев вновь стал одним из важнейших политических и общественных центров Русского мира. И эта роль должна быть не меньшей, чем роль Москвы, потому что Киев — колыбель русской цивилизации. По слову древнего летописца — «мать городов русских». Именно Киев смог впервые собрать все русские земли, сплотить различные славянские племена и провести христианское просвещение собственного народа без огня и меча. Но еще более важная роль Киева состояла в том, что он начал воплощать в русской жизни идеал вселенского Православия, результатом чего стало формирование русской цивилизации, преодолевшей все межплеменные распри. ... Уверен, что современная Украина может продолжить эту древнюю киевскую традицию, отличительной чертой которой всегда была забота о сильной Руси, способной защищать Святое Православие и являть в своей жизни его всечеловеческий, то есть вселенский характер — быть домом для многих народов, а не замыкаться в своей национальной келье».¹⁴³

¹⁴¹ Святая Русь – вместе или врозь? Патриарх Кирилл на Украине. – С. 68.

¹⁴² Патриарх Кирилл призвал молиться об «исторической Руси» // Русская служба новостей: [Электрон. ресурс]. – режим доступа: <http://www.rusnovosti.ru/news/127456/> (також див.: Рождественское послание Святейшего Патриарха Московского и Всея Руси Кирилла // Русские в Украине: [Электрон. ресурс]. – режим доступа: <http://www.rus.in.ua/news/3665.html>).

¹⁴³ Выступление Святейшего Патриарха Кирилла на открытии IV Ассамблеи Русского мира 3 ноября 2010 г. // Русское единство: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа:

Патріарх Московський, нагороджуючи предстоятеля УПЦ МП митрополита Володимира (Сабодана) орденом «Слави і Честі» I ступеню зауважив на наступному. «Каждый архиерей, который является образом Спасителя в общине верных, наипаче же Предстоятель, стоящий на высокой свещнице служения, должен во имя блага пасомых своих, во имя сохранения мира, во имя преодоления разногласий человеческих постоянно себя приносить в жертву. И мы видим, что есть реальный результат всего того, что Вы приняли на себя как крест Господень и несете в последние годы: это единство епископата, духовенства и верующего народа, сплоченного вокруг Вас, любовь благочестивого *народа всей православной Руси*¹⁴⁴».¹⁴⁵

Як бачимо, про українців тут навіть не згадується, як і не говориться нічого про те, що митрополит є все ж таки главою *Української Православної Церкви*. Натомість у вітанні наголошується, що він є предстоятелем якогось «народу всієї православної Русі», тобто відкритим текстом підкреслюється, що українського народу як такого для РПЦ не існує, як не існує й самої незалежної Української держави. Воно й «зрозуміло», оскільки «Русский мир – это и есть та среда, духовный град, страна без границ, где могут сохраниться пасомые. ... А значит, пока есть время, нужно создавать тот щит и ограду, за которой максимальное количество людей смогут взойти на корабль спасения – Церковь и найти путь к Небу. И эту роль ограды, земного убежища и должен выполнить Русский мир со всем добрым, высоким, очищающим душу, что создано на землях нынешних Украины, России, Казахстана, Белоруссии, Молдавии. ... Вот что сам Святейший говорит об этом: «Бог основал Русскую Церковь и вверил ей пастырское служение среди народов Руси на все времена (?! – П.П.). За исполнение этого служения Русская Церковь постоянно держит ответ перед Господом и будет судима Им в конце времен». ... Пробуждение цивилизационного сознания в пределах исторической Руси является сегодня одной из важнейших задач. Прежде всего, она стоит перед теми странами, которые напрямую возводят историю своего народа к Руси, то есть перед Белоруссией, Россией и Украиной».¹⁴⁶

<http://rusedin.ru/2010/11/04/segodnya-nuzhno-zatevat-strukturnuyu-perestroyku-russkogo-mira-vyistuplenie-svyateyshego-patriarha-kirilla-na-otkryitii-iv-assamblei-russkogo-mira-3-noyabrya-2010-g/>

¹⁴⁴ Курсив наш.

¹⁴⁵ Таксюр Ян. Русский мир Патриарха Кирилла: бояться или надеяться? // Русское единство: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://rusedin.ru/2010/12/02/russkiy-mir-patriarha-kirilla-boyatsya-ili-nadeyatsya/>

¹⁴⁶ Таксюр Ян. Русский мир Патриарха Кирилла: бояться или надеяться? // Русское единство: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://rusedin.ru/2010/12/02/russkiy-mir-patriarha-kirilla-boyatsya-ili-nadeyatsya/>

В принципі, антиукраїнські формування в Україні вже наявні – і передусім це УПЦ МП. Достатньо бодай лише проглянути назви статей в періодиці, яка видається цією релігійною організацією та на сайтах окремих її єпархій, щоб переконатися в антиукраїнському спрямуванні її діяльності. Приміром, на офіційному сайті Одеської єпархії УПЦ МП знаходимо наступні публікації, які у своїй основі є антиукраїнськими, являють собою взірць російського політичного православ'я в Україні.

Так, у статті «Россия – Дом Пресвятой Богородицы. Выступление Высокопреосвященнейшего Агафангела, Митрополита Одесского и Измаильского, на VIII Всемирном Русском Народном Соборе» читаємо про таке (для ясності подаємо мовою оригіналу): «Главная задача Православия – свидетельство истины, а историческая миссия России – быть православной державой. Таким образом, главная задача России перед всем православным миром, и перед всем человечеством вообще, состоит в свидетельстве истины и стоянии в ней. ... Третьим Римом мы называем Россию, как потенциальную хранительницу православной государственности. ... Россия и русский народ должен применить самые бескомпромиссные волевые усилия по разоблачению действий зла и для свидетельства истины. Такое служение возложено Богом на православную Россию перед всем миром. ... Чрезвычайно важно, что Русская Православная Церковь – единственная структура, которая сегодня объединяет почти все бывшее геополитическое пространство России (включая Украину, Белоруссию, Среднюю Азию, Прибалтику). Именно Церковь должна быть сегодня собирателем лучших сил народа и его духовным вождем. Только высший авторитет Церкви способен объединить многочисленные международные и внутригосударственные православно-патриотические организации. ... Мы видим, что нынешняя Россия сохраняет в себе потенциальные вселенские качества удерживающего Третьего Рима и, поэтому, сохраняет возможность его восстановления, предсказанную нашими святыми отцами. ... Украинская Православная Церковь – неотъемлемая часть Русской Православной Церкви, - является серьезной силой, связывающей Украину с Россией, препятствующей превращению Украины в антироссийское государство. Неоднократные попытки отторжения Украинской Православной Церкви от Московского Патриархата, сопровождавшиеся внешней и внутренней агрессией враждебных Православию сил, бесславно провалились. Ныне каноническое единство Русской Матери-Церкви и ее украинской паствы прочно и непоколебимо. Одесская Митрополия является оплотом Православия на юге Украины, сохраняя чистоту вероучения, оберегая и приумножая лучшие духовно-нравственные и культурные традиции русского православного бытия. ... Одесская Митрополия – неотъемлемая часть святой, великой, благодатной Русской Православной Церкви, единая частица Святой Руси. Народ Одесщины с надеждой взирает на народ могучей России, верит в ее богозаповеданную миссию – сохранение

харизмы III Рима, «а четвертому – не бывать», - как сказал древнерусский старец Филофей. ... Пусть знают все народы мира, что мы – народ-богоносец, что Россия – Дом Пресвятой Богородицы. Предстательством Пречистой Богородицы, молитвами всех святых, в земле Российской просиявших, да поможет Господь Бог России!».¹⁴⁷

У виступах одеського митрополита-приходька Агафангела назва «Україна» здебільшого постає під назвою «Південна Русь», «Південна Росія». Це ніяка не випадковість, як і не випадковістю є захоплення ним антиукраїнською позицією визначного у свій час українофоба і великороса митрополита Володимира (Богоявленського)¹⁴⁸. «Для нас страшно даже слышать, когда говорят об отделении южно-русской Церкви от единой Православной Российской Церкви... Не из Киева ли шли проповедники Православия по всей России? Среди угодников Киево-Печерской лавры разве мы не видим пришедших сюда из различных мест Святой Руси? Разве православные Южной России не трудились по всем местам России, как деятели церковные, ученые и на различных других поприщах и, наоборот, православные Севера России не подвизались ли также на всех поприщах в Южной России? Не совместно ли те и другие создавали единую великую Православную Российскую Церковь? Разве православные Южной России могут упрекнуть православных Северной России, что последние в чем-либо отступили от веры, или исказили учение веры и нравственности? Ни в коем случае... К чему же стремление к отделению? К чему оно приведет? Конечно, только порадует внутренних и внешних врагов. Любовь к своему родному краю не должна в нас заглушать и побеждать любовь ко всей России и к Единой Православной Русской Церкви». Такое впечатление, - підсумовує це цитування вже одеський митрополит, - что эти слова священномученика митрополита Владимира (Богоявленского) произнесены в наши дни. ... Единство церковное – это то будущее, на основании которого, верю, наша молодежь возродит единство и величие Святой Руси. И к этой миссии мы должны уже сейчас готовить молодые ростки Древа Церковного».¹⁴⁹

Маючи на увазі вищенаведені висловлювання керуючого Одеською єпархією, митрополита Одеського та Ізмаїльського Агафангела (росіянина-

¹⁴⁷ Россия – Дом Пресвятой Богородицы. Выступление Высокопреосвященнейшего Агафангела, Митрополита Одесского и Измаильского, на VIII Всемирном Русском Народном Соборе // Православная Одесса. Официальный сайт Одесской епархии Украинской Православной Церкви Московского Патриархата: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravoslav.odessa.net/articles/art1.php>

¹⁴⁸ Роки життя – 1848-1918, з яких впродовж 1915-1918 був Митрополитом Київським і Галицьким.

¹⁴⁹ «Церковное единство – будущее Святой Руси» Выступление на XII Всемирном русском народном соборе // Православная Одесса. Официальный сайт Одесской епархии Украинской Православной Церкви Московского Патриархата: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravoslav.odessa.net/articles/art3.php>

приходька Олексія Саввіна), виникає слушне питання: чи не саме за антиукраїнську, антидержавну діяльність свого часу Президент В.Янукович нагородив його орденом князя Ярослава Мудрого V ступеню?¹⁵⁰ Не випадково, і саме за подібну політично-православну діяльність, ще раніше цього митрополита відзначив «Орденом Почёта» і Президент РФ Д.Медведев (як зазначено в Указі, «за заслуги у зміцненні духовно-моральних традицій, дружби і співпраці між народами Росії та України»).¹⁵¹ Значимо тут принагідно, що 18 червня 2007 р. митрополит Смоленський та Калінінградський Кирило «за увагу та працю на благо церкви і у зв'язку з його 50-річчям» (а по суті за антиукраїнську діяльність й активне просування в Україні «русского мира») нагородив орденом Російської православної церкви Св. князя Даниїла Московського (III ступені) одіозно відомого В.Каурова – голову Союзу православних громадян України та організації «Единое отечество», головного редактора порталу «Единое Отечество» та газети «Православный телеграф»¹⁵². І незважаючи на те, що пізніше Собор УПЦ МП загалом засудив так зване «політичне православ'я», зокрема діяльність «Союзу православних громадян України» під керівництвом В.Каурова як шкідливу для Церкви¹⁵³, факт нагороди останнього Московською Патріархією також добре доводить, якою справді «українською» бачить РПЦ Україну в межах «русского мира».

А ось позиція митрополита Дніпропетровського і Павлоградського Іринія щодо національного. «У Бога нет деления людей по национальному, политическому или какому-то иному формальному

¹⁵⁰ Президент нагородив Ахметова і митрополита Одеського Агафангела орденом князя Ярослава Мудрого // Kyiv Post. – 24 серпня 2010: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kyivpost.ua/politics/news/prezident-nagorodiv-ahmetova-i-mitropolita-odeskogo-agafangela-ordenom-knyazy-a-yaroslava-mudrogo.html>

¹⁵¹ Президент Росии. Официальный сайт. – Указ №974: О награждении орденом Почёта митрополита Одесского и Измаильского Агафангела (Саввина А.М.): [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://archive.kremlin.ru/text/news/2008/06/202627.shtml>

¹⁵² Див.: Кравец Ольга. Председатель СПГУ Валерий Кауров награжден орденом Русской Православной Церкви святого благоверного князя Даниила Московского III степени // Единое Отечество: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.otchestvo.org.ua/main/20076/1901.htm>; Бурдяк Ігор. Ще раз про "русский мир" // Народні блоги. – 6.11.2010: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.narodnapravda.com.ua/culture/4cd51737e7137/>; Невідомий Іван. Кому і як служить орденоносний митрополит // Портал Українців Одещини: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrainians.od.ua/news.php?extend.594>; Релігійна панорама. – 2007. – №10. – С. 10-11.

¹⁵³ Див.: Фролов Кирилл. Архиерейский Собор УПЦ МП. Авторы «Справки о деятельности В. Каурова» проговорились о возможности изменения канонического статуса УПЦ Московского Патриархата // Единое Отечество: <http://www.otchestvo.org.ua/main/200712/2401.htm>; Релігійна панорама. – 2007. – №12. – С. 9.

признаку. Для Бога люди отличаются тем, что верят или не верят в Него, живут или не живут по Его закону. Но здесь, на земле, между людьми разных национальностей, разных идеологий и культур, зачастую встает некий непреодолимый барьер. ... Церковь действительно реально объединяет нас, устраняя всякое разделение и разобщение».¹⁵⁴

Яка «гармонія»... Однак Церква якось вже вибірково об'єднує людей: виходить, це тільки українцям заявляти про свою українськість – зась, а росіянам не просто можна, а треба, оскільки це Божа справа і чи не головна місія РПЦ на цьому світі. Якщо у Бога немає поділів на людей за національною ознакою, то в такому разі чому УПЦ МП в Україні так активно просуває ідеологію «русского мира», популяризує свою російськість? Виходить що – з позиції Бога росіяни, російське, «русский мир» є єдиними винятками? – Виходить, що – так, зважаючи на такі російсько-православні періодичні видання, як то всеукраїнські газети «Русская Правда»¹⁵⁵, «Русь триединая»¹⁵⁶, «Мир», «Славянские новости»¹⁵⁷, часопис «Спасите наши души», а також російські газети «Русь Державная», «Православный крест»¹⁵⁸, «Православная газета»¹⁵⁹ та інші, що вільно поширюється в Україні, або такі інтернет-видання, як «Русский Мир»¹⁶⁰ та подібні до них.

Ось, що з приводу національного зауважує «Русь Державная»: «Россию Господь любит. Иначе не даровал бы именно ей такое великое богатство, как русская культура. Представьте мир без русского слова. Без русской живописи мир ослепнет, без русской музыки мир оглохнет. Но враги России из уроков XX века не только ничего не поняли, но еще больше сатанеют и все еще надеются, что подчинят себе Россию. Язык русского писателя – это не язык политиков, язык дипломатов, это свидетельство о времени, которое судьбой дано писателям правдиво описать. Русская литература заняла и уже всегда будет занимать ведущее место в мире. Для православной страны понятие России особенное. У нас

¹⁵⁴ Слово Высокопреосвященнейшего Ириней митрополита Днепропетровского и Павлоградского в День открытия и торжественного освящения нового административного здания Днепропетровского епархиального управления УПЦ // Официальный сайт Днепропетровской епархии УПЦ: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://www.eparhia.dp.ua/index.php?id_catalog=45&id_position=22

¹⁵⁵ Газета для соотечественников «Русская правда»: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rus3edin.org.ua/www.rus.in.ua>

¹⁵⁶ Русь триединая: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rus3edin.org.ua/>

¹⁵⁷ Славянские новости: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://news.slavonic.org.ua/>

¹⁵⁸ Православный крест: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pkrest.ru/>

¹⁵⁹ Православная газета: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://orthodox-newspaper.ru/>

¹⁶⁰ Информационный сборник «Русский Мир» - специализированная электронная «газета» для соотечественников: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rus.in.ua/page/130.html>

есть одна история: приближаться к Христу или удаляться от него».¹⁶¹ «Наша первейшая задача – возрождение духовности и нравственности, укрепление всех традиционных, но, прежде всего, православных морально-нравственных устоев, которые для России являются государственно-образующими. Нам необходимо вернуться к традиционным, православным истокам культуры, науки и образования России. Иного пути просто не существует!»¹⁶². «Русская идея – это модернизационный проект, который несет за собой всю преемственность нашей культуры, нашей цивилизации. Это понимание того, что именно православная вера в свое время дала смысл жизни каждому человеку – личный, государственный, национальный и исторический».¹⁶³

А це вже надто серйозна заувага. «Совершенно очевидно, что государственная идеология может быть только идеологией Российской Державности и Российского Патриотизма. Речь идёт не об узком национализме, которым никогда не страдала русская государственность, а именно о России, как о вселенском Царстве, России, как о Третьем Риме. Сегодня власть постоянно оправдывается, что у России нет "имперских амбиций". На самом деле **власть, наоборот, должна говорить о России, только как об Империи**¹⁶⁴, понимая под этим словом ответственность России перед Богом не только за судьбу нынешней Российской Федерации, не только за судьбу бывшего советского пространства, но и за судьбу всего мира».¹⁶⁵

Або ось: «...**Существование независимой Украины есть величайшее несчастье, прежде всего для самих украинцев. Необходимо вырвать народ из плена оранжевой пропаганды.** Народу, чувствующему, что с ними происходит что-то плохое, но при этом не понимающему, что именно и уж тем более как с этим бороться, пора раскрыть глаза на то, что Украина – оккупированная страна, где командуют люди, назначенные из-за океана, мотивация которых ничем не отличается от мотивации гауляйтера Эриха Коха. Иными словами, вся "украинская национальная гордость", которую уже столько лет с успехом эксплуатирует в своих интересах антинациональная правящая верхушка, должна быть обращена против неё. Иногда приходится слышать, что Украина – навсегда отрезанный от России ломоть. Дескать, столько уже всего перепробовали, чтобы привлечь их к себе, а они не хотят жить с нами вместе. Нет ничего

¹⁶¹ Великое русское слово // Русь Державная. – 2009. – № 1 (175).

¹⁶² А.В. Суворов: "Мы русские. С нами Бог!" // Русь Державная. – 2009. – № 2 (176).

¹⁶³ Нарочницкая Наталия. Сохранит ли себя русский народ... // Русь Державная. – 2009. – № 5 (179).

¹⁶⁴ Тут і далі в цитатах курсив наш.

¹⁶⁵ Мультиатули Петр. Идеология Российской Державности // Русь Державная. – 2009. – № 2 (176).

более далёкого от истины, чем этот вздор. *Россия по-настоящему ещё даже не бралась за украинскую проблему*¹⁶⁶.

З огляду на останню фразу, Росії взятися «по-настоящему» за «українську проблему», треба так розуміти, що йдеться про реалізацію якогось силового варіанту в Україні. В принципі на щось подібне вказує хоча б така думка з іншої публікації цієї газети. Так, з одного боку, підкреслюється, що «великой трагедией для русских людей обернулось забвение прошлого, предательство идеалов, духовных и мирских подвигов своих предков, их нравственности, морали. Восстановление этих уникальных человеческих ценностей есть первое условие *воскрешения Святой Руси*».¹⁶⁷ Втім з подальшого викладу стає видно, що під «воскресінням Святої Русі» насправді розуміється «воскресіння Росії». Читаємо далі: «Активное участие в *воскрешении России* требует от каждого русского человека не просто энергичной борьбы за достижение этой великой цели, но духовного подвига, самопожертвования. ... Не должно быть сомнения в том, что генетический код нравственности, высокой духовности, присущий русскому человеку, проявится в нем, преодолет нынешнее замутнение сознания, возродит Веру в Бога, восстановит добродетельное православное мировоззрение, создаст необходимые основы для *воскрешения России*. Дай нам Бог обрести мужество, жертвенную чистоту и вдохновиться великой целью *воскрешения Святой Руси*. ... Борьба за *воскрешение Святой Руси* и *возрождение России* как великой державы предстоит трудная».¹⁶⁸

Більш відверто розкрив стратегію РПЦ голова її Синодального відділу взаємозв'язків з суспільством, давня права рука Патріарха Кирила протоієрей Всеволод Чаплін: «Я думаю, что *нужно подумать сегодня о мощном военном присутствии России во всех регионах*¹⁶⁹, где люди просят защиты от оранжевых экспериментов, от разного рода «цветных революций». Даже если России нужно будет участвовать в боевых действиях, этого не нужно сегодня бояться: *армии нужно наконец дать настоящую работу*».¹⁷⁰

У всьому цьому вищенаведеному надто цінним для нас є те, що тут у популярній і водночас не в дипломатично-завуальованій формі розкривається, по-перше, ставлення до України Російського Православ'я, а по-друге, місце, яке їй в межах «русского мира» відводить (чи «люб'язно» надає) Російське Православ'я, а в ширшому розумінні – офіційна Росія як

¹⁶⁶ К возрождению Святой Руси // Русь Державная. – 2009. – № 9 (183).

¹⁶⁷ Лемешев Михаил. Воскрешение Святой Руси // Русь Державная. – 2009. – № 11 (185).

¹⁶⁸ Там само.

¹⁶⁹ Тут і далі в цитаті курсив наш.

¹⁷⁰ Чаплин призвал не сдерживать волю народа к политической активности // Русская Служба Новостей. – 05.01.2012: [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rusnovosti.ru/programms/prog/28148/180918/>

«Русь Державна». Список цитувань можна було б розширити, але й так добре видно, яким бачить майбутній «русский мир» РПЦ, якою в ньому бути Україні і який зміст вкладає російське православ'я в такі тези, як «Москва – Третій Рим» та «Киев – мать городов русских».

Отже, наявною є проблема: якщо збереження національної культури можливе за умови повернення до культурного надбання минулих поколінь, то якою мірою і чи взагалі можливою є активізація в українському просторі таких конфесій і рухів, доктрини яких часто-густо є або вихолощеними від етнічних елементів, бо ж засновані вони на універсалізмі й космополітизмі або ж орієнтовані на російське, і то не лише релігійно-духовне, а й на культурне і головне – православно-державно-політичне середовище Російської Федерації? Чи можна взагалі повернути український народ до свого етнокультурного коріння, коли, з одного боку, наслідують глобалізаційні процеси, що вибивають з-під ніг етнічну автентичність, відчуття національної гордості, а з іншого – активні проросійські настрої, які, як ми вже зазначили вище, можуть змалоросійщити українців?

Справді, з одного боку держава мусить бути уважною до появи різного роду нових релігійних рухів, але поруч і до тих ідей, тих віровчень, які обстоює та чи інша традиційна конфесія, мусить регулювати ті ситуації, реагувати на ті випадки, якщо якісь заходи чи проповіді є прямо неконституційними – є антиукраїнськими за змістом, за своєю суттю. Обстоювання «нейтральних», універсалістських чи російсько-православних поглядів щодо держави і нації в межах релігійних систем (та й не тільки) означає, по суті, обстоювання антиукраїнської позиції, а це є явний злочин.

Але як діяти Україні, яка вже є втягнутою в глобальний проект «русского мира»? – Чи йти назустріч своєму небуттю в системі координат «русского мира», розмінюючи свою *українськість* на пропоновану якусь *руськість*, а насправді *російськість*? Чи все ж може опиратися, противитися такому неоімперському «благу», яке в різний спосіб очільники російського православ'я «медоточивими устами» так активно пропагують серед нас, українців? – Якщо найближчим часом не знайти альтернативи «русскому миру», ми, не приведи Боже, можемо втратити Україну, опинившись враз губерніями «русского мира», як українство, як українська цивілізація зникнути назавжди.